Loimaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi	Loimaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta	Loimaa
Hyväksymispäivämäärä	11.6.2026
Pdf luotu	5.6.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu. 1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 3
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu. 3
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. 4
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet. 9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet. 9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot. 12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua. 13
2.4. Arvoperusta. 14
2.5. Oppimiskäsitys. 15
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. 15
2.7. Laaja-alainen osaaminen. 16
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001). 17
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002). 17
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003). 17
2.7.4. Monilukutaito (004). 18
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005). 18
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006). 18
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 19
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri. 23
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet. 24
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä. 24
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö. . 24
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. 25
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus. 25
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa. 25
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt. 26
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. 27
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. 27
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa. 28
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 28
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen. 32

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys. 32
4.2. Pedagoginen dokumentointi. 33
4.3. Monipuoliset työtavat. 33
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. 34
4.5. Oppimisen alueet. 35
4.5.1. Kielten rikas maailma (001). 35
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002). 36
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003). 38
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004). 39
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005). 40
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia. 41
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus. 42
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 43
5. Lapsen tuki. 46
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut. 46
5.2. Yhteistyö tuen aikana. 47
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö. 47
5.2.2. Monialainen yhteistyö. 48
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö. 48
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa. 48
5.3.1. Yleinen tuki. 49
5.3.2. Tehostettu tuki. 49
5.3.3. Erityinen tuki. 50
5.3.4. Tuen muodot. 50
5.4. Lapsen tuen arviointi. 51
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana. 52
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista. 53
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 54
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus. 61
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 61
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. 62
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen. 62
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 63

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain[1] perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki[2], on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti[3]. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys[4]. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inkluusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä[5].

1 *Varhaiskasvatuslaki (540/2018)*
2 *Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)*
3 *Varhaiskasvatuslaki 3 §*
4 *HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31*
5 *Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §*

Vasullinen varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa

Varhaiskasvatuslaissa varhaiskasvatus määritellään suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Perusteet edistävät myös laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Loimaan varhaiskasvatussuunnitelman rakenne noudattaa valtakunnallisten perusteiden (2022) rakennetta ja käsittelyjärjestystä. Jokaisen kappaleen perässä on paikallinen osio täydentämässä perustetekstiä. Loimaan varhaiskasvatussuunnitelma on käytössä kaikissa varhaiskasvatuksen muodoissa. Loimaan varhaiskasvatusta ohjaa sivistyslautakunta.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatus perustuu yhteiseen arvoperustaan, joka muodostuu lapsen edun ensisijaisuudesta, lapsen oikeudesta hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottamisesta sekä yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää.

Varhaiskasvatus on pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa.

Varhaiskasvatuksen perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Toimintaa järjestetään pienissä ryhmissä. Lasten ja vanhempien osallisuus korostuu varhaiskasvatussuunnitelmassa osallistumisena toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Toiminnan arviointi ja kehittäminen ovat myös olennaisia tekijöitä laadukkaan varhaiskasvatuksen ylläpitämisessä.

Jokaiselle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Vasussa tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet ohjaavat lapsiryhmän toiminnan suunnittelua ja oppimisympäristöjen kehittämistä.

Varhaislapsuus on valtavan kehityksen ja oppimisen aikaa. Kaikki keskeiset elinikäisen oppimisen valmiudet ja kehitykselliset muutokset tapahtuvat jo ennen kouluikää. Oppimiselle ja kehitykselle on siis luotava mahdollisimman hyvät edellytykset. Yhteisön kaikilla kasvattajilla on merkittävä rooli ja tehtävä oppimista ja kehitystä tukevien rakenteiden, ympäristön ja toimintakulttuurin luomisessa.

Kaikki lähtee lapsesta ja lapsen edusta sekä tarpeista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka[6].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä[7].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä[8] kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman[9].

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- *varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat*
- *esiopetuksen opetussuunnitelma*
- *perusopetuksen opetussuunnitelma*
- *mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma*
- *lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[10]*
- *kotoutumissuunnitelma[11]*
- *yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma[12]*

---

6 *Varhaiskasvatuslaki 2 §*
7 *Varhaiskasvatuslaki 21 §*
8 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
9 *HE 111/2024 vp*
10 *Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)*
11 *Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §*
12 *Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §*

- *mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon[13] varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus[14]. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä[15] annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[16]. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta[17] tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen[18] tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma[19]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu[20] ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa[21]. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista[22].

13 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
14 *Varhaiskasvatuslaki 8 §*
15 *HE 40/2018*
16 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
17 *Varhaiskasvatuslaki 65–73 §*
18 *Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)*
19 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
20 *Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34*
21 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
22 *HE 148/2021, s. 34*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa[23].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin[24] osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja[25] osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot[26].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma[27]. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[28]. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy[29]. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti[30]. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- *lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet*
- *lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi*
- *lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta*
- *lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset*
- *suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat*

---

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §
24 Varhaiskasvatuslaki 23 §
25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §
26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34
27 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §
28 Varhaiskasvatuslaki 41 §
29 Varhaiskasvatuslaki 23 §
30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- *tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä[31]. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä[32] oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä[33].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- *miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus*
- *millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina*
- *miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon*
- *miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa*
- *miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin*

31 *Varhaiskasvatuslaki 40 §*
32 *Varhaiskasvatuslaki 41 §*
33 *Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §*

- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa*
- *miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa*
- *varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.*

LOIMAA

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Varhaiskasvatussuunnitelman rakenne noudattaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaista rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä. Perustetekstiä täydennetään paikallisella osiolla, joka kirjoitetaan kursiivilla tekstillä. Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan ePerusteissa, varhaiskasvatuksen kotisivuilla ja se löytyy myös paperiversiona varhaiskasvatusyksiköistä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena, koskien kaikkia toimintamuotoja, ja sitä täydennetään ryhmävasuilla.

Varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä täydentävät ja tukevat mm. seuraavat suunnitelmat: esiopetuksen opetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, opetuksen järjestämissuunnitelma, opiskeluhuollon suunnitelma, ohjaussuunnitelma, perusopetuksen valmistavan opetuksen suunnitelma, varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelma, tietosuoja- ja tietoturvaohje, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, esiopetuksen ja perusopetuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma, kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma sekä kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatussuunnitelman yhtenäisyyttä edistää lisäksi se, että kuntakohtaisessa suunnitelmassa määritellään varhaiskasvatusyksiköiden velvollisuudet varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisessa ja edellytetään tiettyjen asioiden tarkentamista ryhmävasuissa. Henkilöstön perehdytyksellä sekä varhaiskasvatussuunnitelman seuranta- ja arviointijärjestelmän avulla tuetaan suunnitelman mukaisen toiminnan toteutumista.

Varhaiskasvatuksen koko henkilöstö on perehtynyt varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä paikalliseen osioon. Varhaiskasvatussuunnitelman työstäminen arviointi ja kehittäminen on jatkuvaa toimintaa ja sitä toteutetaan muun muassa säännöllisellä arvioinnilla, henkilöstön koulutuksella ja ammattiryhmätapaamisissa.

Vasun ohjausryhmässä on jäseniä kaikista varhaiskasvatuksen muodoista ja alueellisesti koko kaupungin kattavasti. Kommentointiryhmään kuuluvat päiväkodinjohtajat, myös yksityisten palveluntuottajien päiväkodinjohtajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen ohjaaja ja varhaiskasvatusjohtaja. Vuoden 2022 päivityksestä vastasivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja varhaiskasvatusjohtaja. Vuoden 2026 päivityksestä vastasivat varhaiskasvatuksen esihenkilöt ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Lapset ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön piirtämällä ja kertomalla, millainen olisi heidän unelmien päivähoitopaikka. Lasten ajatuksia on kirjattu oppimisympäristöt-osioon.

Varhaiskasvatussuunnitelman seuranta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja kehittäminen ovat jatkuvaa ja päävastuu siitä on varhaiskasvatussuunnitelman ohjausryhmällä. Ohjausryhmä vastaa seurannan ja arvioinnin yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja kehittämisestä sekä tukee ja ohjaa varhaiskasvatusyksiköitä varhaiskasvatussuunnitelman käyttöönotossa. Ohjausryhmän keskeiset tehtävät voidaan tiivistää seuraavasti:

1. *varhaiskasvatuksen toiminnan yleinen seuranta ja ohjaus (pedagoginen näkökulma)*
2. *arviointitoiminnan organisointi (arvioinnin kohteet, ohjeet toteuttamiseen, tietojen kerääminen)*
3. *tulosten analysointi sekä kehittämiskohteiden valinta ja valmistelu*
4. *kehittämistoiminnan ohjaus*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle ja se on lakisääteinen, pedagoginen asiakirja. Varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet ja se perustuu lapsen tuntemiseen, kuulemiseen ja havainnointiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja sitä arvioidaan vähintään kerran toimintakauden aikana. Suunnitelmaa arvioitaessa mietitään miten toiminta, järjestelyt ja pedagogiikka ovat edistäneet lapsen hyvinvointia ja oppimista. Arviointia tehdään tarvittaessa ja toimintakauden päättyessä. Lasten vasuista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. Syksyllä vasujen kirjaamisen aikaan varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aikaan huomioidaan lisäaikaa kirjaamiseen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajista koostuva tiimi kokoontuu säännöllisesti ja valmistelee yhteistyössä tehostetun ja erityisen tuen esityksen varhaiskasvatusjohtajalle. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jonka alueeseen kyseinen esitys kuuluu, toimittaa sen varhaiskasvatusjohtajalle hallintopäätöksen tekoa varten.

Hallintopäätöksen teossa huoltajaa kuullaan yhteistyötapaamisessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja kuuleminen kirjataan. Mahdolliset lausunnot otetaan huomioon hallintopäätöstä tehtäessä ja niihin viitataan päätöksessä. Lasten lausunnot säilytetään lapsen ryhmässä lukollisessa kaapissa. Päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta, sekä tarvittaessa yleisestä tuesta ja tuen purkamisesta tekee varhaiskasvatusjohtaja. Huoltajalla on mahdollisuus tutustua päätökseen ennen sen tekemistä. Hallintopäätös tehdään varhaiskasvatuksen sähköiseen toiminnanohjausjärjestelmään, jossa se on koko ajan huoltajien saatavilla. Hallintopäätös kumotaan tai sitä muutetaan, jos tuen tarve muuttuu. Hallintopäätöksen jälkeen lapsen vasuun liitetään hallintopäätös päivämäärällä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehtävät muutokset kirjataan nimellä ja päivämäärällä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä[34] sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina[35]. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana[36]. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen[37] koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla[38].

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti[39]. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia[40] ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta[41] vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomatessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[42]. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet[43] perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 *Varhaiskasvatuslaki 3 §*
35 *Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti*
36 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
37 *Varhaiskasvatuslaki 12 §*
38 *Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §*
39 *Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti*
40 *Varhaiskasvatuslaki 50, 52 ja 53 §*
41 *Varhaiskasvatuslaki 50 ja 52 §*
42 *Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89*
43 *Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)*

hallintolakia[44] ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta[45]. Suomen perustuslain[46] mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[47], tasa-arvolaki[48], Euroopan ihmisoikeussopimus[49], YK:n lapsen oikeuksien sopimus[50], YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista[51], YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[52] sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet[53].

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea[54], riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä[55]. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen[56] kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia[57], sosiaalihuoltolakia[58], vammaispalvelulakia[59], kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia[60] ja terveydenhuoltolakia[61] sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain[62] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. *edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*
2. *tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;*
3. *toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;*
4. *varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;*
5. *turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;*

---

44 Hallintolaki (434/2003)
45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §
47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
54 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
56 Varhaiskasvatuslaki 7 §
57 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
59 Vammaispalvelulaki (675/2023)
60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
62 Varhaiskasvatuslaki 3 §

6. *antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;*
7. *tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;*
8. *kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;*
9. *varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;*
10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille[63] varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan[64] varhaiskasvatuspaikkaa . Huoltajalle on annettava mahdollisuus[65] osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan[66]. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys[67]. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu[68]. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä[69]. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja[70]. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa[71].

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[72] suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä[73] opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

---

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §
64 Varhaiskasvatuslaki 17 §
65 Varhaiskasvatuslaki 20 §
66 Varhaiskasvatuslaki 7 §
67 Varhaiskasvatuslaki 10 §
68 Varhaiskasvatuslaki 11 §
69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
70 Varhaiskasvatuslaki 25 §
71 Varhaiskasvatuslaki 75 §
72 Varhaiskasvatuslaki 10 §
73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä[74].

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.[75] Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne[76] tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta[77] annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä[78]. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja[79].

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta[80]. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka[81]. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena[82]. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset[83]. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

74 *Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)*
75 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
76 *Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §*
77 *Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §*
78 *Varhaiskasvatuslaki 34–38 §*
79 *Varhaiskasvatuslaki 25 §*
80 *Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §*
81 *Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §*
82 *Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §*
83 *Varhaiskasvatuslaki 38 §*

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua[84] muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa[85].

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä[86].

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä[87].

84 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85*
85 *Varhaiskasvatuslaki 13 §*
86 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta*
87 *Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §*

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen[88], varhaiskasvatuslain[89] ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia[90] koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea[91] varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus[92] saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle[93]. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

---

88 *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)*
89 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
90 *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016*
91 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*
92 *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991*
93 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta*

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää[94]*.*

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

94 *Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §*

Kasvatus *on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.*

Opetuksen *lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.*

Hoito *on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.*

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- *ajattelu ja oppiminen*
- *kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*
- *itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*
- *monilukutaito*
- *digitaalinen osaaminen*
- *osallistuminen ja vaikuttaminen.*

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten

lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.
Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- *varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta*
- *miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista*
- *periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan*
- *siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.*

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

LOIMAA

Varhaiskasvatusta järjestetään Loimaalla päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Esiopetusta järjestetään Loimaalla pääsääntöisesti päiväkodeissa. Vuorohoito on keskitetty Peltoisten vuoropäiväkotiin. Avointa varhaiskasvatusta Loimaalla on avoin aamupäivätoiminta perheille, perheiden vertaisryhmät, vanhemmuuden tukiputiikki ja muut perheille suunnatut varhaiskasvatuksen kuraattorin toiminnot.

Yhteistyötä tehdään eri toimintamuotojen kesken säännöllisesti. Kuukausittain kokoontuvassa varhaiskasvatuksen johtoryhmässä (Syke) ovat edustettuna kaikkien toimintamuotojen esihenkilöt, sekä edustaja varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja muun tuen ryhmästä. Tapaamisten muistio jaetaan kaikkiin toimintamuotoihin ja yksiköihin. Yhteiset teemat ja tapahtumat, vertaisryhmät sekä loma-aikojen yksiköiden yhdistämiset tiivistävät yhteistyötä.

Huoltajat saavat vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen päivittäisissä kohtaamisissa, vasukeskusteluissa sekä vanhempainilloissa. Varhaiskasvatuksen toiminnanohjausjärjestelmä Daisy antaa mahdollisuuden ajantasaiseen viestintään huoltajien kanssa. Huoltajat saavat arvioida varhaiskasvatusta yksikkökohtaisesti ja paikallisesti vuosittain keväällä tehtävässä asiakaskyselyssä.

Kuvio 1, Huoltajien osallisuus lapsen, yksikön ja paikallisen vasun suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin

Huoltajat saavat neuvontaa ja ohjausta ennen varhaiskasvatukseen siirtymistä varhaiskasvatuksen palveluohjauksesta. Lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa huoltajat saavat neuvontaa ja ohjausta varhaiskasvatuksen yksiköistä, varhaiskasvatuksen palveluohjauksesta sekä varhaiskasvatustoimistosta.

Loimaan varhaiskasvatus on sitoutunut toiminnallaan edistämään lasten hyvinvointia ja oppimista sekä yhteisöllisyyden ja kestävän kehityksen rakentumista lasten ja perheiden arjessa. Loimaan varhaiskasvatuksessa on Kestävän kehityksen suunnitelma ja varhaiskasvatus on mukana Loimaan ilmastotyössä.

Osallisuus Loimaan varhaiskasvatuksessa:

Osallisuus lähtee lapsen kohtaamisesta ja kuulluksi tuleminen vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstön läsnäoloa ja havainnointia. Osallisuus ei ole pelkkää toiveiden huomioon ottamista. Osallisuus on yhteistä neuvottelua ja päätösten tekoa demokraattisten arvojen mukaisesti. Osallisuus on myös osallisuutta ryhmän jäsenyydestä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli on vahvistaa lapsen osallisuutta. Osallisuuden lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet.

Lasten osallisuutta arvioidaan ryhmävasun laadinnan yhteydessä. Arvioinnin tavoitteena on osallisuuden lisääminen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on toimintatapoja, joiden avulla lapsi on mukana päätöksenteossa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen ja huoltajiin. Tässä yhteistyössä aloitteellisuus ja vastuu ovat henkilöstöllä.

Siirtymäkäytännöt on laadittu yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa.

VARHAISKASVATUKSEN ARVOPERUSTA

Lapsuuden itseisarvo

Jokainen lapsi otetaan huomioon omana itsenään. Lapsi saa olla lapsi ja hänellä on oikeus turvalliseen varhaiskasvatusympäristöön. Lasta arvostetaan ja häntä kuunnellaan. Lapselle puhutaan kunnioittavasti sekä hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on läsnä lapselle ja on siellä, missä lapset häntä tarvitsevat. Jokainen lapsi on arvokas yksilönä sekä ryhmän jäsenenä.

Huoltajat kokevat tärkeäksi, että lapsi huomioidaan heti aamulla varhaiskasvatukseen tultaessa ja hänen viestinsä huomataan; näin lapsi kokee tulleensa kuulluksi. Huoltajat toivovat, että henkilöstö kertoo selkeästi varhaiskasvatuspäivän jälkeen, miten lapsen päivä on mennyt.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatuksessa opetellaan, mikä on oikein ja mikä väärin. Opetellaan hyviä käytöstapoja ja toisten kunnioittamista sekä huomioimista. Kiusaamista ei sallita missään muodossa ja siihen puututaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii mallina siinä, miten toisille puhutaan, miten heitä kohdellaan ja miten heistä puhutaan. Myös huoltajilla on tärkeä rooli vuorovaikutustaitojen oppimisessa ja ihmisenä kasvamisessa. Työyhteisön toimivuus ja positiivinen ilmapiiri ovat tärkeitä osia mallintamisessa. Työyhteisön toimivuutta edistetään säännöllisillä tiimipalavereilla ja talonpalavereilla sekä ryhmävasun aktiivisella käytöllä. Huoltajien luottamus varhaiskasvatuspaikkaan luo turvaa lapselle. Loimaalla on käytössä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma varhaiskasvatuksessa.

Lapsen oikeudet

Leikkiä arvostetaan, siihen annetaan aikaa ja sitä monipuolistetaan. Leikin luovuutta kannustetaan ja mahdollistetaan sen kehittyminen. Leikin jatkuvuuteen kannustetaan.

Lapsella on oikeus päästä syliin ja saada lohdutusta. Lasta kannustetaan kertomaan oma mielipiteensä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on sensitiivinen lasten viesteille ja aloitteille. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten tunne- ja kaveritaitoja.

Lapsella on oikeus kuulua ryhmään ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasta ryhmäytymisessä erilaisin keinoin.

Lapsella on oikeus hyvään opetukseen, joka perustuu lasten mielenkiinnon kohteisiin, kokemuksiin ja tarpeisiin. Lapsi saa olla osallisena oppimisympäristön suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Lapsella on oikeus positiiviseen ja kannustavaan palautteeseen päivittäin.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Kaikkia lapsia ja perheitä kohdellaan yhdenvertaisesti etnisestä, kulttuurisesta tai taloudellisesta asemasta riippumatta. Jokaista lasta kannustetaan siihen, että hän saa äänensä kuuluviin eri tavoilla. Toimintakulttuuri tukee lasten ja perheiden moninaisuutta. Yhdenvertaisuutta tuetaan varhaiskasvatuksessa erilaisten tukimuotojen avulla.

Perheiden monimuotoisuus

Perheitä kuunnellaan ja heidän tekemiään ratkaisuja kunnioitetaan. Kaikkiin perheisiin suhtaudutaan hienotunteisesti, avoimesti, ennakkoluulottomasti ja tasapuolisesti. Perheisiin luodaan luottamuksellinen suhde. Huoltajien arvot heijastuvat päivittäisissä keskusteluissa ja kohtaamisissa sekä niissä asioissa, jotka ovat heille tärkeitä.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa korostetaan terveellisiä elämätapoja: ravintoa, liikuntaa, lepoa ja ihmissuhteiden tärkeyttä. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Terveyttä ja iloa ruoasta-varhaiskasvatuksen ruokailusuosituksia (2018). Ulkoilun ja luonnon merkitystä korostetaan. Varhaiskasvatuksessa opetellaan vastuullista median käyttöä. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan siisteyteen ja hygieniaan liittyviä asioita sekä tunnetaitoja, tunteiden ilmaisua ja tunteiden tunnistamista. Varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen suunnitelma tukee terveellisen ja kestävän elämäntavan arvojen toteutumista arjessa.

OPPIMISKÄSITYS JA OPPIMISYMPÄRISTÖ

Loimaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman oppimiskäsitystä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että oppimisympäristö on sensitiivinen ja lasta kunnioittava sekä eri osapuolten välistä vuorovaikutusta vahvistava. Henkilöstön työtä ohjaa kasvatusoptimismi, jonka mukaan jokainen lapsi on kasvattamisen ja opettamisen arvoinen ja henkilökunnalla on varmuus siitä, että hän tulee hyötymään kasvatuksesta/opetuksesta. Kasvatusoptimismia tukee henkilöstön kauden alussa yhdessä laatima ryhmävasu, jossa sovitaan yhteiset toimintatavat, joita arvioidaan säännöllisesti. Jatkuva havainnointi on erittäin tärkeää, jotta toiminnassa käytetään niitä tapoja, jotka edistävät lapsien oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kaikkien osaamista ja vahvuuksia.

Kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa Loimaan varhaiskasvatuksessa tärkeää on henkilöstön yhteinen ymmärrys perustehtävästä. Erittäin tärkeää on myös se, että lapset saavat tulla syliin aina kun lapsesta siltä tuntuu.

LAAJA-ALAISEN OSAAMISEN OSA-ALUEIDEN PAIKALLISIA ERITYISPAINOTUKSIA:

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Varhaiskasvatuksessa kulttuuriseen monimuotoisuuteen tutustutaan kirjojen, roolivaatteiden, laulujen, leikkien ja runojen avulla. Tunnetaitoja harjoitellaan monien eri materiaalien ja menetelmien avulla.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten itsesäätelyn taitoja sekä harjoitellaan perustaitoja arjen tilanteissa sekä leikin avulla.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan eri tavat osallistua sekä osallistumishalun vaihtelu lapsilla. Lasten tahtoa osallistua ja vaikuttaa vahvistetaan myönteisten keinojen avulla. Lasten annetaan osallistua arjessa päivittäin esim. oman toimintansa suunnitteluun kädentaidoissa tai muussa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kaikki lapset tulevat kuulluksi.

Loimaan varhaiskasvatuksessa lapset suunnittelevat ja toteuttavat vähintään yhden toiminnan / tapahtuman toimintakauden aikana.

Lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen ja varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossakin (ryhmäperhepäivähoito ja hoitajan omassa kodissa tapahtuva hoito).

Perhepäivähoidon vahvuuksia ovat pieni ryhmä, lapsen pysyvä vuorovaikutussuhde oman hoitajan kanssa ja hoitajan kodin tuoma turvallisuus pienelle lapselle. Loimaan kaupungin perhepäivähoitajat kuuluvat kaikki pienryhmiin ja toteuttavat niissä toimintaa. Tämä mahdollistaa lapsen oppimista omaa hoitoyksikköä suuremmassakin ryhmässä. Perhepäivähoidon varahoito tapahtuu Loimaalla varahoitoyksikössä, varhaiskasvatusyksiköissä ja toisilla perhepäivähoitajilla.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- *arvoista ja periaatteista*
- *työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta*
- *oppimisympäristöistä ja työtavoista*
- *yhteistyöstä ja sen eri muodoista*
- *vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä*
- *henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta*
- *johtamisrakenteista ja -käytännöistä*
- *toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.*

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria[95] *kehitetään inkluusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.*

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inkluusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inkluusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

95 *HE 148/2021 s. 30–31*

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti[96].

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan

96 *Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85*

ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta[97] *ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.*

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä[98]*. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.*

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana

97 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta*
98 *Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §*

rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[99]. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[100]. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

---

99 *Varhaiskasvatuslaki 10 §*
100 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §*

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä[101]*.*

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa[102]*. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.*

Perusteasiakirjaan kirjatuista arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi[103]*.*

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

101 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
102 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta*
103 *Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §*

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua[104] lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet[105]. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä[106].

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa[107].

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä[108].

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- *varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt*
- *inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen*
- *varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt*
- *huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt*
- *monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat*
- *mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa*
- *eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt*
- *miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken*

---

104 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
105 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
106 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
107 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
108 *Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §*

- *miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Oppiva yhteisö

Toimintakulttuurin kehittämisen tärkein tavoite on tiimien yhteistyön sujuvuus. Jokaisella on vastuu yhteistyön sujuvuudesta. Loimaan varhaiskasvatuksessa laaditaan jokaisessa työyhteisössä ryhmävasu, joka toimii myös tiimisopimuksena toimintakauden alkaessa. Ryhmävasussa sitoudutaan yhdessä sovittuihin toimintatapoihin. Tärkeää on arvostaa ja kunnioittaa niin lapsia, huoltajia kuin muita työyhteisön jäseniä sekä yhteistyökumppaneita.

Ryhmän työtapojen valinnan tulee perustua ryhmän lasten vasuihin ja lasten tarpeisiin, ja niitä tulee tarkastella säännöllisesti sekä muokata tarpeen vaatiessa. Toiminnan tavoitteet ja toimintatavat nousevat lasten vasuista, ja ne kirjataan jokaisessa ryhmässä laadittava ryhmävasuun. Ryhmävasu laaditaan lasten vasujen teon jälkeen, kuitenkin viimeistään lokakuun loppuun mennessä.

Henkilöstö tekee itsearviointia säännöllisesti. Tiimin toimintaa arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna myös toiminnan videointia. Tiimin käytänteitä, menetelmiä ja toimintaa mietitään yhdessä, mitkä palvelevat lasten etua ja toimivat. Huomioidaan lasten ikä, tarpeet ja tukitoimet. Arvioidaan jatkuvasti toimintatapoja ja toimintaa keskustelun avulla. Oppimisympäristössä tulee toimia joustavasti erikokoisissa ryhmissä.

Emotionaalisen ja sosiaalisen oppimisympäristön huomioiminen, sekä lähestymistapa lapsiin (esim. äänen sävy, äänen voimakkuus, sanat jne.) siten, että lapsi on kaiken toiminnan keskiössä. Yhteisö toimii siten, että lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan.

Työyhteisöön luodaan turvallinen ympäristö, jossa kannustetaan yhdessä tekemiseen, kokeiluihin ja yrittämiseen, jossa sallitaan myös erehdykset. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat turvallisen ympäristön. Lapset ovat osallisia sääntöjen laadinnassa. Lapsille ja henkilökunnalle on luotava empaattinen toimintaympäristö, jossa toisia kunnioitetaan omanlaisena yksilönä ja toimijana. Lisäksi korostetaan hyviä käytöstapoja ja toisen ihmisen kunnioittamista. Positiivinen tunneside aikuisten ja lasten välillä on edellytys toimivalle vuorovaikutukselle.

Lapsen yrittäminen on pääasia, ei niinkään lopputulos. Lasta kannustetaan aina yrittämään!"

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että leikki auttaa lasta oppimaan ja voimaan hyvin. Leikki saa näkyä ja kuulua, sekä sille pitää antaa tilaa ja mahdollisuus jatkuvuuteen.

Leikkitilat ja välineet muuntuvat ryhmän lasten kiinnostuksen mukaan. Lapsia rohkaistaan ja kannustetaan osallistumaan leikkitilan suunnitteluun. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoisuus leikin ja leikkitaitojen kehittymisestä on tärkeää, ottaen huomioon lasten yksilöllisyys.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on rohkaista lapsia vuorovaikutukseen ja kannustaa heitä yhteisön jäsenenä toimimiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lapsia ryhmäytymisessä ja auttaa heitä löytämään oman paikkansa yhteisön jäsenenä.

Lasten osallisuuden lisäämisessä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on suuri rooli, heillä on vastuu kuunnella lapsia ja tehdä pedagogisesti perusteltuja ratkaisuja arjessa.

Tärkeää on yhteinen innostus leikkiin, aikuinen on osallinen ja mallina leikissä. Huomioidaan, että leikkivälineet ovat lasten saatavilla ja että leikkiympäristö on turvallinen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön osallisuus leikeissä:

- kuuntelee lasta

- kehittää erilaisia leikkimahdollisuuksia

- antaa aikaa, tilaa, leikkirauhaa

- rikastuttaa leikkiä

- heittäytyy leikkiin mukaan

Vuorovaikutustaidot kehittyvät leikeissä. Positiivinen palaute tärkeää!

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta keskustellaan tiimisopimuksen teon yhteydessä. Osallisuuden tavoitteena on kasvattaa aktiivisia, ajattelevia, itseensä luottavia ja toiset huomioon ottavia lapsia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on herkistynyt huomaamaan tilaisuuksia lapsen osallisuudelle ja mahdollistaa lasten aktiivisen toiminnan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on valmis muokkaamaan suunnitelmaansa osallisuuden vuoksi.

Lapsen omavalintaisissa leikeissä ja tekemisissä tarjotaan aikuisen tuki, jotta leikissä on pedagogiikkaa ja se tukee lasta.

Huoltajia kannustetaan aktiivisuuteen ja tuodaan esiin yhteistyömahdollisuuksia. Osallisuudessa on tärkeää yhteistyö ja se perustuu vapaaehtoisuuteen. Osallisuuden tulee olla matalan kynnyksen toimintaa, joka on luonteva osa arkea. Osallisuuteen liittyy luottamus. Kun huoltajat ja lapset luottavat varhaiskasvatuksen henkilökuntaan, he uskaltavat tuoda aloitteitaan paremmin esille.

Varhaiskasvatuksessa kaikki perheet kohdataan yhdenvertaisesti. Ohjataan lapsia kunnioittamaan erilaisuutta. Lapsia ohjataan tasa-arvoisuuteen ja arvostamaan moninaisuutta. Rohkaistaan lapsia keskustelemaan ja kyselemään mietityttäviä asioita.

Kaikille annetaan mahdollisuus olla oma itsensä ja ilmaista omia mielenkiinnon kohteitaan. Kannustetaan lapsia leikkimään moninaisia leikkejä. Annetaan mahdollisuus osallisuuteen ja leikin valintaan sukupuolineutraalisti.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Kulttuuriseen moninaisuuteen tutustutaan varhaiskasvatuksessa erilaisin tavoin, mm. kirjojen, pelien, leikkien, ruokien ja juhlien avulla.

Kieli ja kielellinen kehitys kaikilla osa-alueillaan on yksi merkittävimmistä asioista lapsen kehityksessä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee huomioida roolinsa lapsen kielellisessä kehityksessä. Varhaiskasvatuksessa luodaan ympäristö, jossa on aikaa pysähtyä ja kuunnella lasta ja heidän ajatuksiaan.

Varhaiskasvatuksessa tuodaan niin kirjoitettu kuin puhuttu kieli lähelle lasta sen kaikissa eri muodoissa (lorut, riimit, monipuolinen ja lasten ikään sopiva lukemisto, laulut, laululeikit, yms.).

Varhaiskasvatushenkilöstö kiinnittää huomiota omaan puheeseensa. Puheen eri värit ja tempo ovat osa puheviestintää sekä muu elekieli (esim. kuiskaamalla puhuminen rauhoittaa lapsia ja puheen värit luovat tunnelman esim. kirjanlukuhetkiin). Puheen selkeys ja muiden kommunikointia tukevien materiaalien käyttö edistää kielen oppimista.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa vältetään pitkäkestoista istumista. Varhaiskasvatuksen arkea ohjaa kiireettömyys, keskittymistä edistävä ympäristö sekä riittävä lepo. Päivän rakenne suunnitellaan joustavaksi ja selkeäksi lapsiryhmän tarpeiden pohjalta.

Loimaan varhaiskasvatuksessa on turvallisuussuunnitelma ja kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma sekä kestävän kehityksen suunnitelma.

Loimaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan valtakunnallisia liikuntasuosituksia. Varhaiskasvatuksen arjessa huomioidaan, että lapsi on aktiivinen toimija ja henkilöstö toimii liikuntaan innostavana esimerkkinä. Loimaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan ravitsemussuosituksia ja huomioidaan riittävän levon merkitys lapsen hyvinvoinnissa. Varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelma, vaarojen arviointi ja pelastussuunnitelma tukevat turvallisuuden edistämistä. Yksiköissä henkilöstö on ensiaputaitoista ja on käynyt alkusammutuskoulutuksen. Poistumisharjoituksia tehdään yksiköissä vuosittain.

Kierrätys on arkipäivää varhaiskasvatuksessa. Kierrätysmateriaaleja käytetään askarteluissa, opetellaan kierrättämistä ja luonnonvarojen säästämistä, otetaan vastaan lahjoitettua materiaalia, käytetään kirjastoa säännöllisesti, lainataan opetusmateriaalia muista yksiköistä, Nepsy-lainaamosta tai varhaiskasvatuksen erityisopettajilta.

Oppimisympäristöt

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa ja niitä muunnellaan tarpeen mukaan. Oppimisympäristöjä arvioidaan keskustellen lasten ja huoltajien kanssa toimintakauden aikana.

Loimaan varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti varhaiskasvatusyksikön sisä- ja ulkotilojen lisäksi lähiympäristöä sekä paikallisia kulttuuri- ja liikuntamahdollisuuksia.

Yhteistyö huoltajien kanssa

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa luodaan pohja yhteistyön toimivuudelle. Vuorovaikutukseen huoltajien kanssa kiinnitetään erityistä huomiota, ja siinä henkilöstö on aktiivinen ja aloitteellinen. Huoltajille annetut viestit ovat kannustavia ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavia. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan käyttää hyväksi tieto- ja viestintäteknologiaa, mm. Daisy-viestejä, merkintöjä ja pedagogista dokumentaatiota, sähköposteja, videoita sekä erilaisia sovelluksia.

Yhteistyön tavoite huoltajien kanssa on hyvinvoiva lapsi. Yhteistyön lähtökohdat ovat luottamus, kunnioitus ja kuunteleminen. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Lasten vasujen mukana siirtyvä tieto neuvolakäynneillä on perheen, neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö saa myös tarvittaessa neuvolasta konsultaatioapua. Yhteistyötä neuvolan kanssa tehdään tarvittaessa monialaisessa arviointiryhmässä (Monarkki), joihin osallistuvat lastensuojelun arviointitiimin edustaja, neuvolan terveydenhoitaja, neuvolalääkäri, ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Yhteistyötä lastensuojelun ja perhepalveluiden kanssa tehdään tapauskohtaisesti. Yhteistyötapaamisia on kaksi kertaa vuodessa. Avohuollon tukitoimena varhaiskasvatuksessa olevien lasten ja perheiden kohdalla on sovittu yhteistyön toimintatavat. Yhteistyötä arvioidaan yhteistyötapaamisten yhteydessä. Soihtu-tiimistä (sosiaalihuollon neuvonta, ohjaus ja palvelutarpeen arviointi) varhaiskasvatuksen henkilöstö saa myös tarvittaessa konsultaatioapua.

Varhaiskasvatus on mukana Loimaan kaupungin monialaisessa työryhmässä. Työryhmässä on mukana muun muassa edustus nuoriso- ja vapaa-aikatoimesta, perusopetuksesta, toisen asteen koulutuksesta, sosiaalitoimesta, terveydenhuollosta, poliisista, seurakunnasta, MLL paikallisyhdistyksestä, työ- ja elinkeinotoimistosta.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden[109] mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.*

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

*Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.*

109 *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

***Vuorovaikutustaitojen** kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.*

*Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.*

*Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.*

*Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.*

*Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.*

*Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.*

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

*Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen**, **kuvallisen**, **käsityöllisen**, **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun*

lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

*Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.*

***Kuvallisen ilmaisun** tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.*

*Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.*

*Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **kehollisen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja kehollisen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat*

kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään ***eettisen ajattelun****,* ***katsomusten****,* ***lähiyhteisön menneisyyden****,* ***nykyisyyden*** *ja* ***tulevaisuuden*** *sekä* ***median*** *näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

Eettisen ajattelun *taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.*

Varhaiskasvatuksen ***katsomuskasvatuksessa*** *yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.*

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä*,* ***nykyisyyttä*** *ja* ***tulevaisuutta*** *pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.*

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

*Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.*

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.*

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

***Ympäristökasvatuksen** tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.*

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoitteleminen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

***Teknologiakasvatuksen** tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.*

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

*Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.*

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen *tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.*

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa ***terveyteen*** *ja* ***turvallisuuteen*** *liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.*

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä[110]. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä ***ruotsia*** *että* ***suomea****. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

Saamelaislasten *varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[111]. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.*

Romanilasten *varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten*

110 *Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)*
111 *Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti*

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

***Viittomakieltä** käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.*

*Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.*

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielien ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että

ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- *pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä*
- *varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä*
- *monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita*
- *käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti*
- *oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä*
- *lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa*

- *eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista*
- *kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään*
- *vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista*
- *perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.*

LOIMAA

Varhaiskasvatuksessa pedagogista toimintaa suunnitellaan yhdessä henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa. Yksikön pedagogisesta johtamisesta vastaa yksikön esihenkilö. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen vastuu ryhmän toiminnasta sekä suunnittelun koordinoinnista. Perhepäivähoidossa pedagogisesta ohjauksesta vastaa varhaiskasvatuksenohjaaja. Toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet kirjataan ryhmäkohtaisesti ryhmävasuun, jota arvioidaan säännöllisesti.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi pedagogista toimintaa, sen sujuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta jatkuvasti. Toimintaa arvioidessa pohditaan, edistääkö toiminta lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lasten kanssa toimintaa arvioidaan keskustelun ja havainnoinnin avulla.

Pedagogista dokumentointia tehdään jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä säännöllisesti. Pedagogista dokumentointia Loimaan varhaiskasvatuksessa ovat:

- *varhaiskasvatuksen henkilöstön havainnot lapsen kasvusta, kehityksestä, mielenkiinnonkohteista ja tarpeista sekä huoltajilta saatu tieto lapsesta (havainnot kirjataan esim. havainnointivihkoon, havainnointilomakkeeseen)*
- *leikin havainnointi ja dokumentointi*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- *lasten pedagogiset kansiot*

Havainnoinnissa lähdetään liikkeelle lapsen tarpeista ja mielenkiinnon kohteista kohti varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa.

Havainnoinnissa käytetään hyödyksi eri työtapoja sekä menetelmiä (kuvat, video ym.).

Lapsen mielenkiinnon kohteita saadaan selville havainnoinnin, kyselyn, kuvien ja leikin avulla. Mielenkiinnon kohteista keskustellaan huoltajien kanssa. Mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa tarjoamalla monipuolisesti vaihtoehtoja ja toteuttamistapoja.

Pedagoginen dokumentointi ei ole vain lopputulos, vaan tapa työskennellä yhdessä lapsen kanssa. Pedagoginen dokumentointi on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Dokumentointi luo perustan toimintakulttuurille ja sen kehittämiselle. Dokumentointia tarvitaan lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tuen tarpeen arviointiin.

Monipuoliset työtavat

Työtapojen valinta pohjautuu lapsiryhmän tarpeeseen ja mielenkiinnon kohteisiin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan erilaisia työtapoja ja välineitä sekä osallistavat lapsia niiden suunnittelussa. Monipuoliset työtavat antavat lapsille onnistumisen kokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan. Työtapojen käyttöä arvioidaan säännöllisesti sen mukaan, vahvistavatko ne lapsiryhmän tarpeita ja mielenkiinnon kohteita sekä lapselle ominaista tapaa oppia.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on antaa leikille tilaa, aikaa ja rauhaa sekä olla läsnä leikkitilanteessa tarvittaessa ohjaten leikkiä.

Varhaiskasvatuksessa leikkivälineet ovat helposti lapsen saatavilla ja valittavissa. Lapsella pitää olla mahdollisuus niin rauhalliseen kuin vauhdikkaaseenkin leikkiin. Oppimisympäristö järjestetään siten, että se houkuttelee leikkimään ja mahdollistaa leikin muunneltavuuden sekä jatkuvuuden joko varhaiskasvatuksessa tai kotona.

Oppimisen alueet:

Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta.

Loimaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuja oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä. Varhaiskasvatusyksiköissä voidaan nostaa jokin oppimisen alueista toimintakauden painopistealueeksi ja se merkitään ryhmävasuun.

Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa otetaan huomioon lapsen ikä ja yksilöllinen kehitysvaihe, tavoitteena oman mediasuhteen ymmärtäminen sekä osallistaminen.

Monikielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan varhaiskasvatuksessa erilaisilla menetelmillä, mm. nimeämisellä, tukiviittomilla, toistamisella, kuvilla, esineillä. Päivittäisissä kohtaamisissa etsitään yhteinen kieli perheen kanssa tai yhteinen tapa kommunikoida. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytetään tulkkia, jotta varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty[112]. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä[113] on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää[114].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu[115].

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta[116]. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

---

112 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
113 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
114 Varhaiskasvatuslaki 15 d §
115 Varhaiskasvatuslaki 15 c §
116 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän[117] varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä[118].

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla[119]. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa[120]. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa[121]. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia[122], joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea[123]. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan[124].

---

117 *Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1*
118 *Varhaiskasvatuslaki 15 b §*
119 *Varhaiskasvatuslaki 31 §*
120 *Varhaiskasvatuslaki 15 d §*
121 *Varhaiskasvatuslaki 15 c §*
122 *Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §*
123 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*
124 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta[125]. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä[126].

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä[127].

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta[128]. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa[129] sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna[130]. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta[131] hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa[132].

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla.

---

125 *Varhaiskasvatuslaki 40–41 §*
126 *Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88*
127 *Varhaiskasvatuslaki 40–42 §*
128 *Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §*
129 *Oppivelvollisuuslaki 3 §*
130 *Perusopetuslaki 26 a §*
131 *Oppivelvollisuuslaki 2 §*
132 *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1*

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita[133]. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea[134] tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan[135]. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- *liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai*
- *lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.*

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa[136].

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa[137]. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja

133 *Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §*
134 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*
135 *Varhaiskasvatuslaki 15 c §*
136 *Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §*
137 *Varhaiskasvatuslaki 15 c §*

yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona[138]. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[139].

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[140].

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti[141]. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää ***pedagogisia, rakenteellisia*** *ja* ***hoidollisia*** *tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä[142], jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin *lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.*

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

138 *HE 148/2021 vp, s. 32*
139 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*
140 *Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88*
141 *Varhaiskasvatuslaki 15 b §*
142 *Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §*

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

***Rakenteellisiin tuen muotoihin** kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan[143]. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.*

***Hoidollisen tuen muodot** tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.*

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla[144]. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista[145].

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

143 *Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti*
144 *Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §*
145 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §*

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[146]. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa[147]. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua[148].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista[149]. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- *varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut*
- *oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut*
- *tarvittavat erityispedagogiset menetelmät*
- *vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö*
- *käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.*

Rakenteelliset tuen muodot

- *tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen*
- *henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö*
- *pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.*

Hoidolliset tuen muodot

- *perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät*

---

146 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §*
147 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §*
148 *HE 148/2021 vp, s. 34*
149 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*

- *terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.*

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- *yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa*
- *lapsen tuen toteuttamisen vastuut*
- *erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö*
- *sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio*
- *mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.*

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- *tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta*
- *tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.*

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta[150].

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin[151]. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa[152]. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle[153]. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen[154]. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava[155]. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu[156].

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista

- varhaiskasvatuksen toimipaikasta

- tukipalveluista[157].

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut[158].

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen

150 HE 148/2021 vp, s. 35
151 Varhaiskasvatuslaki 15 e §
152 Hallintolaki 34 §
153 HE 148/2021 vp, s. 35
154 Varhaiskasvatuslaki 62 §
155 Varhaiskasvatuslaki 62 §
156 HE 148/2021 vp, s. 36
157 HE 148/2021 vp, s. 34
158 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

toimipaikan sijaintikunta[159]*. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen*[160]*.*

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- *lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt*
- *lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut*
- *tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot*
- *tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt*
- *lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana*
- *monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt*
- *toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen*
- *tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).*

Yleinen tuki

- *yleisen tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken*
- *yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.*

Tehostettu tuki

- *tehostetun tuen käytännön järjestäminen*
- *toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä*

159 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*
160 *HE 148/2021 vp, s. 30*

- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.*

Erityinen tuki

- *erityisen tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako*
- *yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa*
- *toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.*

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- *tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken*
- *huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.*

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

LOIMAA

Loimaan varhaiskasvatuksessa toimitaan inkluusion periaatteen mukaisesti eli erityisryhmiä ei ole. Lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea siinä ryhmässä, jossa hänen varhaiskasvatuspaikkansa on.

Jaettu tieto lapsen oppimisesta ja hänen tuen tarpeistaan, on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista.

Lasten tuen tarvetta arvioidaan havainnoimalla lasta ja ryhmän toimintaa varhaiskasvatuksessa. Koko varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on vastuu havainnoida lapsia ja lapsiryhmää sekä keskustella havainnoista tiimeissä ja huoltajien kanssa. Havainnoinnissa voidaan käyttää apuna havainnointilomakkeita.

Ryhmän henkilökunta aloittaa tuen tarjoamisen heti tarpeen huomattuaan. Tuen tarpeen ilmaantuessa ryhmän henkilökunta keskustelee asiasta varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, joka arvioi yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa tuen tarvetta. Asiasta käydään keskustelu huoltajien ja päiväkodinjohtajan kanssa. Perhepäivähoidossa

perhepäivähoitaja on tuen ilmaantuessa yhteydessä ensin varhaiskasvatuksen ohjaajaan ja perheeseen, sitten varhaiskasvatuksen erityisopettajaan. Perhepäivähoitaja aloittaa tuen tarjoamisen heti tarpeen huomattuaan.

Tuen tarve ja siihen liittyvät sovitut työtavat, menetelmät ja vastuut kirjataan lapsen vasuun. Vasuun kirjatut tavoitteet ja työtavat siirtyvät ryhmävasun osaksi. Kirjaukset tehdään yhteistyössä perheen kanssa. Tuen tarpeen kirjauksen tekee ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa vasuun oman arvionsa tuen tarpeesta. Lasta kuullaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ikä- ja kehitystaso huomioiden (haastattelu, kuvien käyttö) ja lapsen mielipiteet kirjataan vasuun. Lapsi voi myös osallistua osaksi aikaa varhaiskasvatuskeskusteluun, jos se koetaan tarkoituksen mukaiseksi.

Tuen toteuttamisen kannalta merkityksellistä on henkilökunnan toiminta, läsnäolo, kaunis ja arvostava puhe lapselle sekä oman toiminnan havainnointi ja arviointi. Jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän tulee pyrkiä sensitiiviseen vuorovaikutukseen jokaisen lapsen kanssa. Vahva peruspedagogiikka tukee ryhmän kaikkien lasten kasvua ja oppimista sekä ennaltaehkäisee tuen tarpeiden kasvamista.

Tuen toteutumista ja tukitoimia arvioidaan ja suunnitelmaa tarkistetaan vähintään kerran toimintakauden aikana, tarvittaessa useammin. Tukitoimien vaikuttavuutta seurataan jatkuvasti ja niistä tehdään kirjauksia. Tukitoimien arviointiajankohdat sovitaan suunnitelmaa laadittaessa. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään syksyllä tai lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa ja toimintakauden lopussa. Tukitoimien suunnitteluun ja arviointiin voi tarvittaessa osallistua myös moniammatillisia yhteistyötahoja. Yhteistyö tehdään huoltajien suostumuksella. Henkilökunnalla on konsultaatiomahdollisuus yhteistyötahojen kanssa, tällöin keskustellaan nimettömästi lapsen tuen tarpeesta. Yhteistyötahoja ovat mm. neuvola, kasvatus- ja perheneuvola, lastensuojelun arviointitiimi, monialainen arviointi- ja konsultaatiotiimi, terapiapalvelut, vammaispalvelut ja muu sosiaalitoimi, Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoukset toteuttajat, ankkuritiimi ja poliisi.

Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen tuki muodostuu aina yksilöllisesti suunnitelluista tukitoimista ja menetelmistä. Tuen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa käytetään erilaisia menetelmiä, riippuen lapsen yksilöllisistä tarpeista. Jos tuen tarve on tiedossa ennen varhaiskasvatuksen aloittamista, se pyritään ottamaan huomioon varhaiskasvatuksen järjestämisessä. Tuen tarpeen vuoksi oppimisympäristöä voidaan muokata tiloja muuntelemalla eri kokoisia ryhmiä palvelevaksi. Erilaiset oppimista tukevat välineet ja materiaalit ovat lapsen saatavilla. Ympäristössä huomioidaan akustiikka, valot, värimaailma, rauhallisuus, sopivat kalusteet ja niiden ergonomisuus. Lapsille tarkoitettu materiaali on lasten korkeudella. Ympäristön pitää olla selkeä ja sopivan virikkeellinen. Varhaiskasvatusyksiköiden esteettömyyteen kiinnitetään huomiota. Lapsen tarvitsemia apuvälineitä hankitaan tuen tarpeen mukaan yhteistyössä vammaispalveluiden tai muun yhteistyötahon kanssa. Henkilöstömitoituksessa tai ryhmäkoossa otetaan huomioon tehostetun ja erityisen tuen tarve (pk ja pph). Jos lapsen etu ja tuen saatavuus edellyttää, lapsi voidaan siirtää perhepäivähoidosta päiväkotiin yhteistyössä huoltajan kanssa.

Vuorohoidossa tuki järjestetään lapsen läsnäolon ja tarpeen mukaisesti. Tuen suunnitellaan toteutumaan lapsen hoitoaikojen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on tärkeää vuorohoidossa. Varhaiskasvatuksen opettajien työaikaa voidaan tarpeen mukaan muuttaa myös iltapäiväpainotteiseksi. Vuoropäiväkodissa korostuu henkilökunnan yhteistyö ja tiimityö, jokainen tietää miten lapsen kanssa toimitaan, jotta tuki toteutuu ja lapsen arki sujuu.

Lapsen tuen tarve edellyttää tiivistä yhteistyötä lapsen ja huoltajien kanssa. Vastuu varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja lapsen tuen toteutumisesta päiväkodissa on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Tuki toteutetaan yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Tuen aikana yhteistyötä huoltajien kanssa ovat päivittäiset keskustelut ja kohtaamiset, yhdessä sovitut toimintatavat sekä yhteistyöpalaverit.

Vastuu monialaisesta yhteistyöstä on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Monialaisen yhteistyöryhmän koollekutsujana on joko ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Päiväkodin johtaja tai perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen ohjaaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilökunnan ajantasaisesta osaamisesta lapsen tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Päiväkodin johtaja tai perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen ohjaaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa lapsen tuen osana varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tiedonsiirron käytännöt on sovittu Loimaan varhaiskasvatuksessa niissä tilanteissa, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen, siirtyy varhaiskasvatusmuodosta tai yksiköstä toiseen, varhaiskasvatusyksikön ryhmästä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Tehostetun ja erityisen tuen lasten siirtyessä toiseen varhaiskasvatusyksikköön tai kouluun varmistetaan tietojen siirtyminen.

Loimaalla on alueellisia varhaiskasvatuksen erityisopettajia sekä suomi toisena kielenä (S2)-varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki voi olla lapsikohtaista, pienryhmäopetusta tai ryhmäkohtaista. Tukea voidaan toteuttaa myös yhteisopettajuutena tai samanaikaisopetuksena varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tuen järjestämiseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien alueet on jaettu ja niistä tiedotetaan huoltajille.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan toteuttamaa säännöllistä tai osa-aikaista erityisopetusta suunnataan sinne, missä tarvetta on. Tarvetta ja toimintatapoja kartoitetaan lukuvuoden alussa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien resursseja ja toimintamalleja arvioidaan säännöllisesti ja tarvittaessa tehdään muutoksia.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajista koostuva tiimi (VEK-tiimi) kokoontuu säännöllisesti ja valmistelee yhteistyössä tehostetun ja erityisen tuen esityksen varhaiskasvatusjohtajalle Varhaiskasvatuksen erityisopettajan, jonka alueeseen kyseinen esitys kuuluu, toimittaa sen varhaiskasvatusjohtajalle hallintopäätöksen laatimista varten.

Hallintopäätöksen laatimisessa huoltajaa kuullaan yhteistyötapaamisessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja kuuleminen kirjataan. Mahdolliset lausunnot otetaan huomioon hallintopäätöstä laatiessa. Lasten lausunnot säilytetään lapsen ryhmässä lukollisessa kaapissa. Päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatusjohtaja. Huoltajalla on mahdollisuus tutustua päätökseen ennen sen tekemistä. Hallintopäätös tehdään varhaiskasvatuksen sähköiseen toiminnanohjausjärjestelmään, jossa se on koko ajan huoltajien saatavilla. Hallintopäätös kumotaan tai sitä muutetaan, jos tuen tarve muuttuu. Hallintopäätöksen jälkeen lapsen vasuun liitetään hallintopäätös päivämäärällä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehtävät muutokset kirjataan nimellä ja päivämäärällä.

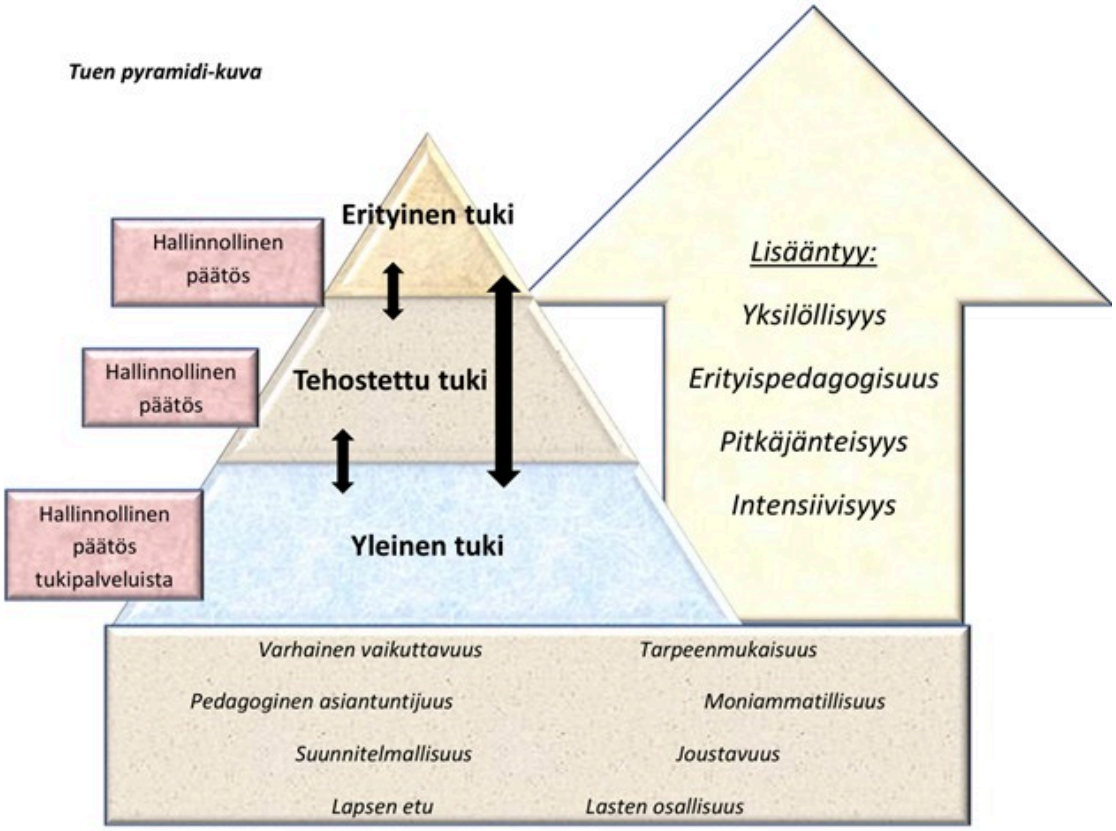

.

Kolmitasoisen tuen kaikkiin tasoihin sisältyy pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot.

Yleinen tuki

Laadukas varhaiskasvatus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimista edistetään esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että lapsen yksilölliset tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä tutkimuksia tai päätöksiä. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, varhaiskasvatukseen soveltuvia menetelmiä ja järjestelyitä sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntemusta.

Jos lapsella on yleisessä tuessa tukipalveluita (tulkitsemis- ja avustajapalvelut, apuvälineet), niistä tehdään hallinnollinen päätös. Päätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tukea annetaan lapsen luonnollisessa viiteryhmässä.

Lapsen kasvun ja oppimisen tuki järjestetään varhaiskasvatuksenopettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Varhaiskasvatuksenopettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään varhaiskasvatussuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta (kirjataan päivämäärällä). Tehostetun tuen päättymisestä tehdään hallintopäätös.

Erityinen tuki

Kun yleinen tai tehostettu tuki ei riitä, lapselle annetaan yksilöllisesti annettua erityistä tukea. Erityisen tuen tarve on yleensä jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityinen tuki sisältää jo yleisen ja tehostetun tuen menetelmät. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti.

Erityisessä tuessa korostuu entisestään varhaiskasvatuksen ja kodin välinen yhteistyö. Yhteistyö esiopetuksen ja koulun kanssa korostuu erityisessä tuessa, jotta lapsen tarvitsema tuki jatkuu katkeamattomana esi- ja perusopetuksessa. Tavoitteena on mahdollisimman avoin ja dialoginen vuorovaikutus, jossa kaikkia osapuolia kuullaan oman alueen asiantuntijana, huoltajat tärkeimpinä lapsensa asiantuntijoina.

Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. Erityistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa yhteistyössä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa vasun laadinnasta, erityisen tuen suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista. Lapsen vasuun kirjataan eri toimijoiden vastuualueet. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan päävastuulla on monialaisen yhteistyön koordinointi. Erityisessä tuessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaation ja ohjauksen merkitys korostuu. Arjen sujumisesta vastaa lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja henkilökunta.

Siirryttäessä erityiseen tukeen korostuu pedagoginen osaaminen, monialainen yhteistyö ja rakenteelliset tukitoimet. Huomio tulee kiinnittää erityisesti lapsen yksiölliseen ja suunnitelmalliseen tukemiseen sekä ohjaamiseen.

Lapsi ohjautuu varhennetun oppivelvollisuuden piiriin (voimassa 1.8.2026 alkaen), jos lapsen arvioidaan tarvitsevan enemmän aikaa esi ja perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi oppimiskykyyn ja kokonaiskehitykseen vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tai lääketieteellisen tai psykologisen lausunnon suosituksen perusteella. Arvioinnin tai suosituksen perusteella käydään huoltajien kanssa keskustelu, jossa annetaan huoltajille tietoa varhennetun oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista, koska huoltaja päättää osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Keskustelussa voi olla mukana myös suosituksen antaja. Varhennettua oppivelvollisuutta anotaan lomakkeella, joka täytetään yhteistyössä huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa anomuksen varhaiskasvatusjohtajalle, joka tekee hallinnollisen päätöksen varhennetusta oppivelvollisuudesta sekä erityisen tuen antamisesta.

Lapsen erityisen tuen tarvetta arvioidaan tarpeen mukaan, mutta vähintään kerran vuodessa. Jos erityisen tuen tarve päättyy, keskustellaan huoltajien ja monialaisen tiimin yhteistyössä. Jos yhdessä todetaan, että erityisen tuen tarve päättyy ja lapsi siirtyy tehostettuun tai yleiseen tukeen, hallintopäätös muutetaan tai kumotaan.

.

Lapsen tarvitsema tuki arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksessa. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten tuen tarpeen arviointi ja tarkistaminen voidaan tehdä jo keväällä ennen esiopetukseen siirtymistä, jotta tarvittavat tukitoimet ovat valmiina esiopetuksen alkaessa. Esiopetuksen täydentävää varhaiskasvatusta varten ei tehdä uusia hallintopäätöksiä, jos lapsella on ollut ennen esiopetusta tehostetun tai erityisen tuen päätös eikä annettava tuki sisällöltään muutu. Esiopetuksen aikana ryhmäkohtaisen tai lapsikohtaisen tuen piiriin siirtyville, täydentävää varhaiskasvatusta käyttäville lapsille tehdään hallintopäätös varhaiskasvatuslain mukaisesti.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- *mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- *miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

LOIMAA

Loimaan kaupungin alueella ei ole vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvää varhaiskasvatusta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[161]. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon[162] hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä[163]. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti[164]. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa[165] järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

---

161 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
162 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
163 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
164 *Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §*
165 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla[166] *edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- *miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti*
- *miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla*
- *miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*
- *miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.*

LOIMAA

Loimaan kaupungin varhaiskasvatuksessa järjestetään kerran toimintakaudessa asiakaskysely kaikille huoltajille (keväällä). Asiakaskysely toteutetaan nettipohjaisena.

Syyskauden lopulla, marraskuun loppuun mennessä, yksiköt pyytävät huoltajilta arviointia kuluneesta toimintakaudesta, ns. väliarviointia. Väliarvioinnin tuloksia käytetään pääasiassa yksikön toiminnan kehittämiseen, mutta niitä käsitellään myös varhaiskasvatuksen johtoryhmän (Syke) palaverissa ja sen tuloksia käytetään kevään toiminnan kehittämisessä.

Lapsilta kysytään arvioita toiminnasta päivittäin, mutta lasten arviot kirjataan ylös vähintään kaksi kertaa vuodessa. Lasten arviot kootaan yhteen koko varhaiskasvatuksen alueelta ja niitä käytetään toiminnan kehittämiseen.

166 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*

Varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkistetaan puolivuosittain tai tarpeen mukaan. Ohjausryhmä vastaa varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisesta ja kehittämisestä.

Henkilökunta tekee itsearviointia säännöllisesti omasta ja tiiminsä sekä koko yksikön varhaiskasvatuksen laadusta ja toimintatavoista.

Varhaiskasvatuksen arviointi ja toteutus on kuvattu alla olevassa kuvioissa.

Kuvio, Varhaiskasvatuksen arvioinnin toteutus

Arviointia tehdään varhaiskasvatuksessa eri tasoilla. Paikallisen tason arviointia tehdään yksilö-, yksikkö-, ja järjestäjätasolla. Alla olevassa kaaviossa on kuvattu, kuinka usein ja millä tavoin paikallisen tason arviointia tehdään.

Lopuksi

Tämä varhaiskasvatussuunnitelma luo pohjan lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista tukevalle varhaiskasvatukselle. Lasten ja perheiden osallisuus, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, tämä varhaiskasvatussuunnitelma, ryhmävasut, arviointikäytännöt, muu yhteistyö ja muut täydentävät suunnitelmat sekä ohjeet mahdollistavat laadukkaan ja kehittyvän varhaiskasvatuksen Loimaalla.

Kaikki lähtee lapsesta ja lapsen edusta sekä tarpeista.

On Loimaalla nuoria, aikuisia ja harmaahapsia

ja myös satoja pieniä, suloisia lapsia.

Mitä me aikuiset heille tahdomme suoda;

paremman maailman tietenkin luoda!

Siksipä tarvitaan hommassa järkeä,

onhan tuo lapsi kaikille tärkeä.

Oppia, leikkiä, riemuita saavat,

välillä paikataan elämisen haavat.

Suunnitelmat ovat hyvät, siis tehty on puolet,

suunnittelulla haihtuvat monetkin huolet!

Hyvää matkaa elämään, lapsi Loimaan,

luota itseesi ja elämän kantavaan voimaan!

Kulje vakaana niin kuin Loimijoki,

ja katso innolla jokaisen mutkan taa, toki!

Tee juuresi tänne, kuten Loimaan koivu,

nauti elämästä ja murheista pian toivu!

- Ari Haranto -